

ВИРІВНЮВАННЯ ВЕРТИКАЛЬНИХ ФІСКАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ В УКРАЇНІ EQUALIZATION OF VERTICAL FISCAL IMBALANCES IN UKRAINE

У статті визначено особливості системи вирівнювання вертикальних фіскальних дисбалансів в Україні в умовах децентралізації. Невідповідність фінансових ресурсів місцевих бюджетів обсягам делегованих їм повноважень щодо надання гарантованих державою соціальних послуг викликає вертикальні фіскальні дисбаланси, вирівнювання яких в Україні здійснюється шляхом надання субвенцій з державного бюджету. Проведено аналіз структури та динаміки міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету для вирівнювання вертикальних фіскальних дисбалансів за період з 2012 по 2022 роки. Встановлено, що зниження з 2019 року обсягів субвенцій місцевим бюджетам, а також зниження питомої ваги міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів та одночасне зниження питомої ваги міжбюджетних трансфертів у видатках державного бюджету не слід тлумачити як свідчення успішності реформи децентралізації, оскільки таке зниження є наслідком інших процесів – численних реформ і змін пріоритетів державної політики щодо регіонального розвитку. Постійний перерозподіл центральною владою делегованих місцевим бюджетам видаткових повноважень, що знаходить своє відображення у динамічній зміні структури міжбюджетних трансфертів, демонструє непослідовність державної політики та турбулентність бюджетної системи, безсистемність процесів вертикального вирівнювання. В Україні не здійснено чіткого розмежування функцій та обов'язків різних рівнів влади в сфері надання гарантованих державою соціальних послуг. Обсяг державних дотацій і субвенцій, який з 2019 року щорічно знижується, є недостатнім для місцевих бюджетів, про що свідчить хронічна їх дефіцитність. Усунення вертикальних фіскальних дисбалансів пропонується шляхом проведення чіткого розмежування власних та делегованих місцевим бюджетам повноважень щодо надання гарантованих державою соціальних послуг, оцінки їх вартості, та відповідне збільшення ресурсної бази місцевих бюджетів шляхом закріплення за ними більшого відсотка відрахувань загальнодержавних податків, зокрема податку на доходи фізичних осіб.

Ключові слова: місцеві бюджети, вертикальний фіскальний дисбаланс, дотація, освітня субвенція, медична субвенція, субвенція з соціального захисту населення.

The article identifies the peculiarities of the system of vertical fiscal imbalances equalization in Ukraine in the context of decentralization. The discrepancy between the financial resources of local budgets and the scope of delegated powers to provide social services guaranteed by the state causes vertical fiscal imbalances, which are levelled in Ukraine by providing subventions from the state budget. The author analyses the structure and dynamics of intergovernmental transfers to local budgets from the State budget to equalize vertical fiscal imbalances for the period from 2012 to 2022. It is established that the decline in the volume of subventions to local budgets since 2019, as well as the decline in the share of intergovernmental transfers in local budget revenues and the simultaneous decrease in the share of intergovernmental transfers in state budget expenditures should not be interpreted as evidence of the decentralization reform success, since such a decline is a consequence of other processes - numerous reforms and changes in the priorities of state policy on regional development. The constant redistribution of expenditure powers delegated to local budgets by the central government, which is reflected in the dynamic change in the structure of intergovernmental transfers, demonstrates the inconsistency of public policy and the turbulence of the budget system, as well as the unsystematic nature of vertical equalization processes. The functions and responsibilities of different levels of government in the provision of state-guaranteed social services are not clearly delineated in Ukraine. The amount of state grants and subventions, which has been decreasing annually since 2019, is insufficient for local budgets, as evidenced by their chronic deficits. It is proposed to eliminate vertical fiscal imbalances by clearly distinguishing between own and delegated powers of local budgets to provide state-guaranteed social services, assessing their cost, and the relevant increasing the resource base of local budgets by assigning a larger percentage of national taxes, including personal income tax, to local budgets.

Key words: local budgets, vertical fiscal imbalance, grant, educational subvention, medical subvention, subvention for social protection of the population.

УДК 332.122.54:336.143

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure75-34>

Ярошевич Н.Б.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Якимів А.І.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри технології управління,
Національний університет
«Львівська політехніка»

Yaroshevych Natalya

Lviv Polytechnic National University

Yakymiv Andriy

Lviv Polytechnic National University

Постановка проблеми. Забезпечення соціально-економічного розвитку держави та її регіонів неможливе без належного функціонування системи міжбюджетних відносин, призначеної для перерозподілу ресурсів у бюджетній системі з метою усунення фінансових дисбалансів та забезпечення мінімізації диспропорцій в розвитку регіонів. На всіх етапах розвитку бюджетної системи України, проблематика вирівнювання фінансової спроможності місцевих бюджетів перебувала у центрі уваги науковців, експертів, профільних асоціацій та органів державної влади. Протягом останніх років в Україні відбулися фундаментальні зміни в системі вирівнювання фіскальних

дисбалансів місцевих бюджетів в основному у зв'язку з реформою децентралізації влади. Проте і надалі актуальним залишається питання достатності коштів для забезпечення повноцінних потреб територіальних громад, особливо в контексті значних територіальних асиметрій дохідної бази та додаткових потреб, спричинених війною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фіскальні дисбаланси та методичні підходи до їх оцінки протягом останнього періоду досліджуються широким колом науковців та практиків, зокрема, Луніною І.О. [1], Кульчицьким М.І., Забродською О.В. [2], В.В. Письменним [3], Савченко Ю.М. [4] та іншими. Вивченню зарубіжного досвіду

організації міжбюджетних відносин для вертикального фінансового вирівнювання присвячено праці Наконечної Г.Я., Лукаш Я.Л. [5], Письменного В.В., Палац Х.П. [6]; Пйонтко Н.Б. [7], Ткачика Ф.П. [8]. Проблеми фінансового вирівнювання в Україні досліджували Бенювська Л.Я. [9], Волохова І.С. [10] та інші. Через недостатню кількість емпіричних даних, в зарубіжній практиці дослідження вертикальних фіскальних дисбалансів в основному виконуються на прикладах федеративних країн. Зокрема, заслуговує на увагу аналіз показників вертикальних і горизонтальних дисбалансів, проведений науковцями Bird R., Tarasov A. [11] на прикладі восьми розвинутих федеральних країн – Австралії, Австрії, Бельгії, Канади, Німеччини, Іспанії, Швейцарії та США в рамках дослідження концепцій вертикального фіскального дисбалансу (фіскального розриву) і горизонтального фіскального дисбалансу (вирівнювання).

Незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері в контексті змін, які відбуваються в бюджетному законодавстві України, питання стану системи фінансового вирівнювання фіскальних дисбалансів потребують дослідження, визначення причини їх виникнення і способів усунення.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні і систематизації проблем фінансового вирівнювання в Україні в сучасних умовах та пошуку шляхів усунення вертикального фіскальних дисбалансів. Для досягнення зазначеної мети дослідимо механізм верикального вирівнювання фіскальних дисбалансів в Україні, проаналізуємо структуру і динаміку міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам з державного бюджету у новій моделі вирівнювання податкоспроможності територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Україна, як унітарна держава з дворівневою бюджетною системою, більшу частину фінансових ресурсів концентрує у державному бюджеті. При цьому вплив реформи фінансової децентралізації, що покликана збільшити спроможність та самостійність місцевих бюджетів та знизити їх залежність від державного бюджету майже не прослідковується по динаміці питомої ваги доходів місцевих бюджетів без урахування міжбюджетних трансфертів у доходах зведеного бюджету: якщо протягом 2003–2015 років цей показник коливався на рівні 18,5% – мінімальне значення (у 2015 році) до 25,2% – максимальне (у 2007 році), то з початком реформи децентралізації у 2015 році показник почав зростати до 23,1% у 2019 році, а з 2020 року знову знижуватися і у 2022 році досягнув значення 19%, що є майже мінімальним значенням протягом останніх 20-и років. У зв'язку з проведенням в Україні з 2015 року реформи фінансової децентралізації змінилася і система бюджетного вирівнювання (рис. 1).

До 2015 року основним міжбюджетним трансфертом місцевим бюджетам з державного бюджету була дотація вирівнювання, питома вага якої у структурі міжбюджетних трансфертів становила майже 50% (рис. 1), при цьому дотацію вирівнювання отримували 95% місцевих бюджетів.

Дотація вирівнювання призначалася для підтримки спроможності бюджету, який його отримував, була формою державного регулювання вирівнювання «за видатками» і надавалася без встановлення напрямків її використання. Всі видатки і доходи місцевих бюджетів поділялися на такі, що враховуються і не враховуються при визначенні обсягу міжбюджетних трансфертів з державного бюджету. Дотація вирівнювання надавалася місцевому бюджету на різницю перевищення видатків, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів над відповідними доходами місцевого бюджету.

Така система вирівнювання у довгостроковому періоді призвела до акумулювання коштів на рівні обласних центрів і районів, та зменшенні доступності суспільних благ для жителів сіл, селищ і міст.

З 2015 року реформою децентралізації передбачається створення умов розвитку територіальних громад, шляхом формування складу їх доходів аналогічно до складу доходів міст обласного значення, які до реформи мали найвищий серед місцевих бюджетів рівень бюджетної забезпеченості, та делегування їм значного обсягу видаткових повноважень з метою вирішення на місцях переважної більшості питань.

Невідповідність фінансових ресурсів місцевого бюджету обсягу делегованих йому повноважень щодо надання гарантованих державою соціальних послуг, внаслідок нечіткого розмежування функцій та обов'язків між центральною та місцевою владою, викликає вертикальні фіскальні дисбаланси, вирівнювання яких в Україні здійснюється шляхом надання субвенцій – цільових міжбюджетних трансфертів. В Україні обсяг делегування доходних повноважень органам місцевого самоврядування є недостатнім у порівнянні з зростаючим обсягом їх видаткових повноважень (рис. 2), в основному щодо невластивих їм соціальних видатків [14, с. 44], що викликає вертикальні фіскальні дисбаланси.

Відповідно, у зв'язку з реформою децентралізації система міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам в Україні зазнала істотних змін, і протягом останніх років демонструє зміну пріоритетів у державній політиці регіонального розвитку та постійного коливання затвердженого курсу на децентралізацію влади (рис. 1).

Зокрема, у зв'язку зі зміною механізму надання пільг та житлових субсидій, з 2020 року субвенція з соціального захисту населення, питома вага якої була значною як до реформи (40–43%),

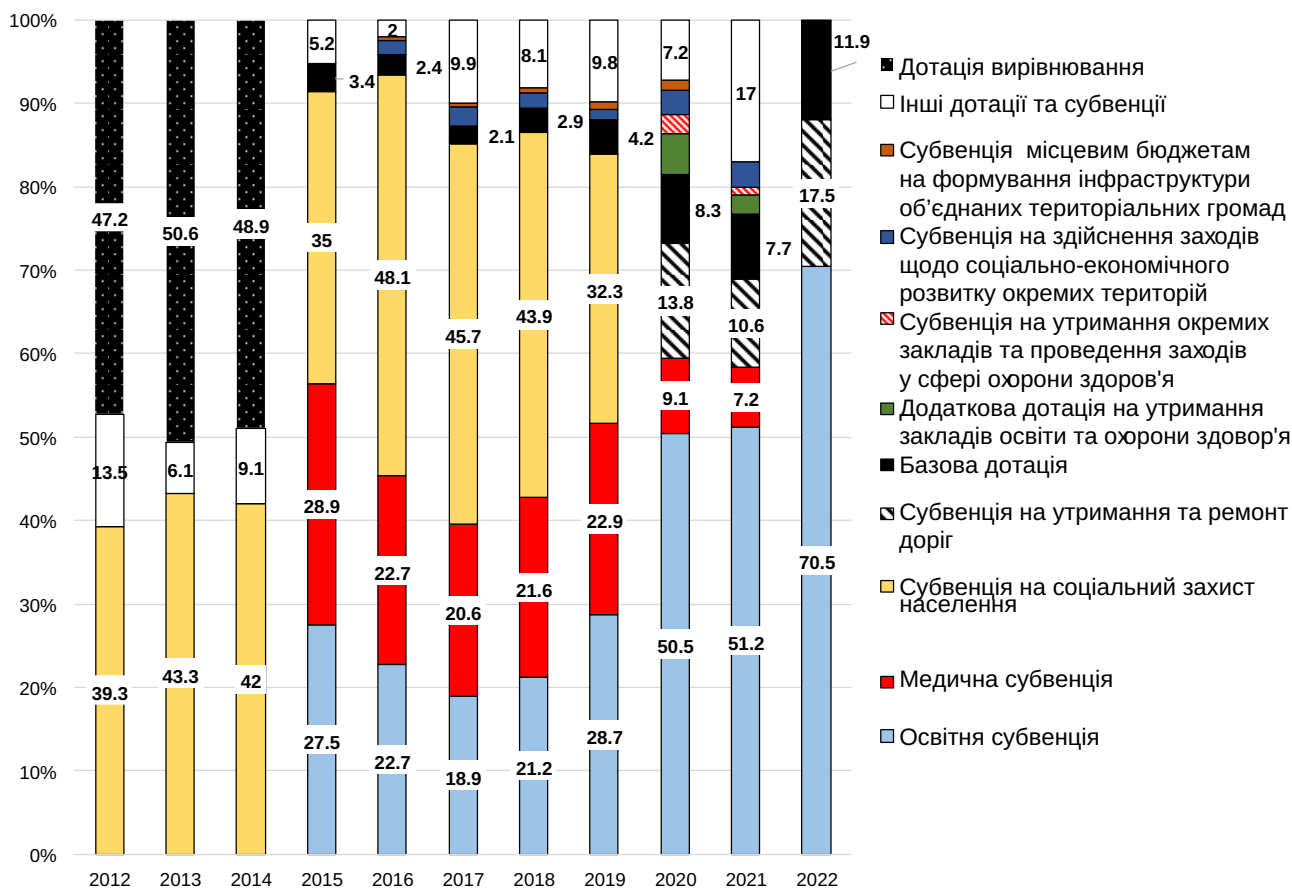

Рис. 1. Структура міжбюджетних трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам в Україні у 2012–2022 роках

Джерело: побудовано авторами за даними [12; 13]

так і протягом 2015–2019 років (32,3–48%), не нараховується. Видатки на соціальний захист населення, які раніше фінансувалися за рахунок субвенції місцевим бюджетам було передано Департаментам соціального захисту населення райдержадміністрацій на виконання бюджетних програм КПКВК 2501030 «Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремих категорія населення» (через яку здійснюється виплата допомог сім'ям з дітьми, малозабезпеченим сім'ям та дітям інвалідам, дітям сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування) та КПКВК 2501230 «Виплата пільг та житлових субсидій громадянам на оплату житлово-комунальних послуг, придбання твердого пічного побутового палива і скрапленого газу у грошовій формі» (через яку здійснюється виплата пільг та житлових субсидій населенню) Міністерства соціальної політики. Мінсоцполітики спрямовує кошти структурним підрозділам з питань соціального захисту населення обласних державних адміністрацій для здійснення соціальних виплат згідно поданих ними заявок. Департаменти соціального захисту населення держадміністрацій призначають державну соціальну допомогу, виплата якої здійснюється шляхом перерахування

громадянам адресної соціальної допомоги через установи банків або АТ «Укрпошта». Тобто частину функцій, попередньо делегованих на виконання територіальним громадам, передано назад райдержадміністраціям, ліквідація яких передбачалася по завершенню першого етапу реформи децентралізації і передачі функцій держадміністрацій до територіальних громад. Натомість спостерігається повернення райдержадміністраціям частини раніше виконуваних ними функцій, що наочно демонструє різке коливання питомої ваги видатків місцевих бюджетів у зведеному бюджеті (рис. 2). А з 2021 року почався і продовжується процес передачі функцій з нарахування і виплати всіх видів соціальної допомоги (на першому етапі – житлових субсидій) від органів соціального захисту населення держадміністрацій до органів Пенсійного фонду України, про що свідчить перерозподіл у 2021 році видатків, шляхом передачі коштів з програми 2501030 «Виплата деяких видів допомог, компенсацій, грошового забезпечення та оплата послуг окремих категорія населення» на програму 2506080 «Фінансове забезпечення виплати пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за пенсійними програмами, та дефіциту коштів Пенсійного фонду» [15].

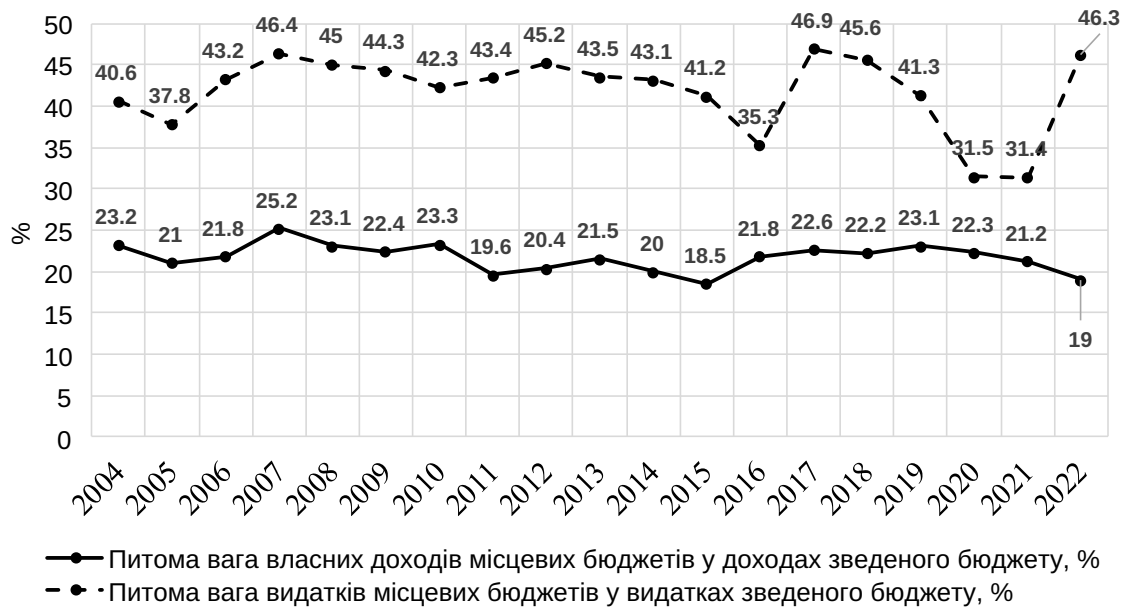

Рис. 2. Графічна інтерпретація причин вертикальних фіскальних дисбалансів в Україні

Джерело: побудовано авторами за даними [12; 13]

Реалізацією II етапу медичної реформи відповідно до Закону України «Про державні гарантії медичного обслуговування населення» [16], згідно з якою фінансування видатків за програмою державних гарантій медичного обслуговування здійснюється з державного бюджету через НСЗУ, передбачена відміна з 2020 року медичної субвенції, питома вага якої (рис. 1) протягом 2015–2020 років була досить значною (22–23%). З 2020 року відповідні видатки здійснюються за рахунок коштів бюджетної програми державного бюджету КПКВК 2308060 «Реалізація програми державних гарантій медичного обслуговування населення». В сфері медичних послуг, гарантованих державою, зберігається субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я (за програмою КПКВК 2311500). У 2020 та 2021 роках також значними були обсяги додаткової дотації місцевим бюджетам на утримання закладів освіти та охорони здоров'я, що виникла у зв'язку з нагальною необхідністю фінансування заходів боротьби з пандемією COVID-19. Також зміну пріоритетів державного фінансування наочно демонструє поява з 2020 року субвенції на утримання і ремонт доріг, питома вага є значною і складає 11–18% (рис. 1).

Система вирівнювання податкоспроможності місцевих бюджетів, що замінила систему балансування доходів і видатків місцевих бюджетів передбачає також і заміну суб'єкта прийняття рішення про надання трансфертів. Якщо раніше розподіл усіх міжбюджетних трансфертів здійснювало Міністерство фінансів, то зараз ця функція закріплена за галузевими міністерствами, а розподіл

трансфертів на місцевому рівні – за місцевою владою, справедливість рішень яких часто є сумнівною. Зокрема, з метою посилення мотивації територіальних громад до об'єднання та прискорення цього процесу, з 2016 до 2020 року – поки формувалася більшість територіальних громад, з державного бюджету виділялася субвенція на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. З 2021 року, коли кількість утворених територіальних громад майже досягла планового значення (1469, з них 1438 мають прямі відносини з державним бюджетом), інфраструктурна субвенція у державному бюджеті більше не передбачена [17]. Загальний обсяг інфраструктурної субвенції розподілявся між бюджетами територіальних громад, пропорційно до площі об'єднаної територіальної громади та кількості сільського населення в такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих чинників. Проте розподіл субвенції здійснювання місцевими органами влади нерівномірно і з дуже малим рівнем врахування інтересів жителів сільської місцевості [18, с. 71–72]. Також Рахунковою палатою зафіксовано численні факти невикористання місцевими бюджетами наданої їм субвенції та нерезультативного її використання органами місцевого самоврядування [19].

Розподіл міжбюджетних трансфертів галузевими міністерствами також має низку проблем. Зокрема, про недосконалий механізм розподілу освітньої субвенції свідчить регулярний її перерозподіл розпорядженнями КМУ, зокрема у 2018 році [20] в 9 областях (Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Івано-Франківська, Харківська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська) перерозподілялися міжбюджетні призначення

освітньої субвенції, оскільки в одних місцевих бюджетах виявили значні її резерви, тоді коли в інших недостатність, що призвело до несвоєчасної оплати праці педагогів. Значне зростання питомої ваги освітньої субвенції (рис. 1) відбувається не скільки за рахунок абсолютного зростання суми освітньої субвенції, як за рахунок зниження абсолютного значення всіх інших трансфертів, загальний обсяг яких знижується – на майже 15% у 2019 році, 37% у 2020 році, 21,3% у 2022 році. З 2017 року розподіл субвенцій на соціально-економічний розвиток окремих територій здійснюється міжвідомчою комісією, 50% складу якої є депутатами Верховної ради. При цьому розподіл здійснюється без чітких критеріїв щодо вибору об'єктів фінансування, що фактично перетворює субвенцію на інструмент впливу політиків на територіальні громади з метою здобуття електоральних переваг.

Обсяг державних дотацій і субвенцій, що з 2019 року постійно знижується, є недостатнім для місцевих бюджетів, про що свідчить хронічна їх дефіцитність. Значна частина видатків на місцях все ще фінансуються за рахунок трансфертів, що надходять з державного бюджету. Зниження питомої ваги міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів, як і зниження питомої ваги міжбюджетних трансфертів у видатках державного бюджету не слід тлумачити як свідчення успішності реформи децентралізації, оскільки таке зниження є наслідком інших процесів – численних реформ і змін пріоритетів державної політики щодо регіонального розвитку.

Висновки з проведеного дослідження.

Значна динаміка структури міжбюджетних трансфертів демонструє низьку послідовність і системність процесів вертикального вирівнювання. В Україні не здійснено чіткого розмежування функцій та обов'язків різних рівнів влади в сфері надання соціальних послуг. Вертикальні фіскальні дисбаланси, що виникають необхідно усунути шляхом перерозподілу навантаження з надання соціальних послуг між різними рівнями влади. Для чого необхідно провести інвентаризацію та оцінку вартості гарантованих державою соціальних послуг та чітко розмежувати обсяги делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування.

Воєнний стан також вносить значні корективи у ситуацію з доходами, видатками і необхідним обсягом міжбюджетних трансфертів бюджетів місцевого самоврядування. У зв'язку із збройною російською агресією проти України, у багатьох місцевих бюджетах виникають значні диспропорції, зокрема, територіальні громади на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України зазнали негативного впливу у зв'язку з бойовими діями та втратили (1) основні джерела

наповнення бюджету, (2) частину критичної інфраструктури (пошкоджено і знищено), (3) частину трудових ресурсів (внутрішньо переміщені особи). Все це вимагає додаткового фінансового ресурсу. Тому необхідним є збільшення фінансової спроможності місцевих бюджетів, шляхом закріплення за ними більших нормативів відрахувань загальнодержавних податків і зборів, зокрема ПДФО, а для підтримки територіальних громад, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією необхідними є додаткові дотації, методика визначення обсягу та розподілу яких необхідно розробити. Діюча система міжбюджетних відносин повинна адекватно відображати процеси формування достатніх обсягів фінансових ресурсів, а трансфертна підтримка з державного бюджету повинна узгоджуватись з потребами адміністративно-територіальних одиниць, бути стабільною та прозорою.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Диверсифікація доходів місцевих бюджетів / [Луніна І.О., Кириленко О.П., Лучка А.В. та ін.]; за ред. д.е.н. І.О. Луніної; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2010. 320 с.
2. Кульчицький М.І., Заброцька О.В. Фінансове територіальне вирівнювання в системі міжбюджетних відносин : Монографія. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2015. 335 с.
3. Письменний В.В. Теоретико-методологічні аспекти формування місцевих бюджетів : Монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 468 с.
4. Савченко Ю.М. Фіскальні дисбаланси та методичні підходи до їх оцінки. *Бізнес Інформ*. 2021. № 6. С. 219–228.
5. Наконечна Г.Я., Лукаш Я.Л. Зарубіжний досвід міжбюджетних відносин. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2016. Вип. 2. Т. 2. С. 81–85.
6. Письменний В.В., Палац Х.П. Сучасні виклики системи фінансового вирівнювання територій: досвід України і скандинавських країн. *Вісник Запорізького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2014. № 3. С. 112–122.
7. Пйонтко Н.Б. Зарубіжні моделі фінансового вирівнювання та перспективи їх упровадження в Україні. *Бізнес Інформ*. 2015. № 9. С. 43–54.
8. Качик Ф.П. Податкові доміанти фінансового вирівнювання розвитку територій в умовах воєнного стану. *Причорноморські економічні студії*. 2022. Випуск 74. С. 203–209. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-30>
9. Бенювська Л.Я. Фінансове вирівнювання в контексті реформи децентралізації влади: проблеми та перспективи. *Світ фінансів*. 2019. № 2 (59). С. 85–97.
10. Волохова І.С. Фінансове вирівнювання в Україні: пошук ефективної моделі. *Проблеми економіки*. 2013. № 4. С. 324–330.
11. Bird R., Tarasov A. Closing the Gap: Fiscal Imbalances and intergovernmental Transfers in Developed Federations. *Environment and Planning C:*

Government and Policy. 2004. Vol. 22. Is. 1. P. 77–102. DOI: <https://doi.org/10.1068/c0328>

12. Openbudget. Державний веб-портал бюджету для громадян Міністерства фінансів України URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000>

13. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/>

14. Територіальні громади в умовах децентралізації: ризики та механізми розвитку: монографія / за ред. Кравців В. С., Сторонянської І. З. Львів : ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України, 2020. 531 с.

15. Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству соціальної політики на 2021 рік: Розпорядженням Кабінету Міністрів України N 779-р від 15.07.2021 р. URL: <https://ips.ligazakoni.net/document/KR210779>

16. Про державні гарантії медичного обслуговування населення: Закон України № 2168-VIII від 19.10.2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text>

17. Ярошевич Н.Б., Якимів А.І., Чубка О.М. Бюджетне інвестування на місцевому рівні. *Інфраструктура ринку*. 2021. Випуск 53. С. 153–160. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct53-26>

18. Риковська О.В. Дотаційність бюджетів територіальних громад як фінансовий механізм інклюзивного сільського розвитку. *Український соціум*. 2022. №4 (83). С. 61–75.

19. Колтик Оксана, Мазярчук Віктор, Наталія Слеш. Ефективність використання міжбюджетних трансфертів: основні порушення. *Звіт щодо основних недоліків та порушень, ідентифікованих зовнішнім та внутрішнім аудитами під час проведення заходів контролю. Програма «U-LEAD з Європою»*. 2021. 42 с. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/727/U-LEAD_budget.pdf

20. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування : монографія / за ред. С.Л. Лондара; ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2021. 274 с.

REFERENCES:

1. Lunina, I.O., Kyrylenko, O.P., Luchka, A.V., others (2010) Dyversyfikatsiya dokhodiv mistsevykh byudzhetyv [Diversification of local government revenues], ed. by Dr. Sc. I.O. Lunina; Institute of Economics and Forecasting. Kyiv. 320 p. (in Ukrainian)

2. Kulchytskyi, M.I., Zabrotska, O.V. (2015) Finansove terytorial'ne vyryvnyuvannya v systemi mizhbyudzhethnykh vidnosyn: monohrafiya [Financial territorial equalization in the system of inter-budgetary relations: monograph] Lviv: Ivan Franko Lviv National University. 335 p. (in Ukrainian)

3. Pysmennyi, V.V. (2018) Teoretyko-metodolohichni aspekty formuvannya mistsevykh byudzhetyv: Monohrafiya [Theoretical and methodological aspects of the formation of local budgets: Monograph]. Ternopil: Ternopil National University of Economics 468 p. (in Ukrainian)

4. Savchenko, Yu.M. (2021) Fiskalni dysbalansy ta metodychni pidkhody do yikh otsinky [Fiscal imbalances and methodical approaches to their assessment]. *Business Inform*, no. 6, pp. 219–228. (in Ukrainian)

5. Nakonechna, G.Ya., Lukash, Y.L. (2016) Zaru-bizhnyy dosvid mizhbyudzhethnykh vidnosyn [Foreign experience of interbudgetary relations]. *Naukovyy visnyk Kherson'skoho derzhavnoho universytetu. Seriya «Yurydychni nauky»* [Scientific Bulletin of Kherson State University. Series "Legal Sciences"]. Issue 2, vol. 2, pp. 81–85. (in Ukrainian)

6. Pysmennyi, V.V., Palace, H.P. (2014) Suchasni vykylyky systemy finansovoho vyryvnyuvannya terytoriy: dosvid Ukrayiny i skandinavskykh krayin [Modern challenges of the system of financial equalization of territories: experience of Ukraine and Scandinavian countries]. *Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. Seriya «Ekonomichni nauky»* [Bulletin of Zaporizhzhya National University. Series "Economic Sciences"], no. 3, pp. 112–122. (in Ukrainian)

7. Pyontko, N. B. (2015) Zarubizhni modeli finansovoho vyryvnyuvannya ta perspektyvy yikh uprovdzhen-nya v Ukrayini [Foreign models of financial equalization and prospects for their implementation in Ukraine]. *Business Inform*, no. 9, pp. 43–54. (in Ukrainian)

8. Tkachyk, F.P. (2022) Podatkovi dominanty finansovoho vyryvnyuvannya rozvytku terytoriy v umovakh voyennoho stanu [Fiscal Dominants of Financial Equalization of Territorial Development in Martial Law]. *Prychornomorski ekonomichni studiyi* [Black Sea Economic Studies]. Issue 74, pp. 203–209. DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.74-30> (in Ukrainian)

9. Benovska, L.Ya. (2019) Finansove vyryvnyuvannya v konteksti reformy detsentralizatsiyi vlady: problemy ta perspektyvy [Financial equalization in the context of decentralization reform: challenges and prospects]. *Svit finansiv* [The world of finance], no. 2 (59), pp. 85–97. (in Ukrainian)

10. Volokhova, I.S. (2013) Finansove vyryvnyuvannya v Ukrayini: poshuk efektyvnoyi modeli [Financial equalization in Ukraine: the search for an effective model]. *Problemy ekonomiky* [Problems of the economy], no. 4, pp. 324–330. (in Ukrainian)

11. Bird R., Tarasov A. (2004) Closing the Gap: Fiscal Imbalances and intergovernmental Transfers in Developed Federations. *Environment and Planning C: Government and Policy*. Vol. 22. Is. 1. P. 77–102. DOI: <https://doi.org/10.1068/c0328>

12. Openbudget. *Derzhavnyy veb-portal byudzhetu dlya hromadyan Ministerstva finansiv Ukrayiny* [State budget web portal of the Ministry of Finance of Ukraine for citizens]. Available at: <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=260000000000> (in Ukrainian)

13. Ministry of Finance of Ukraine. Official website Available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/> (in Ukrainian)

14. Kravtsiv V.S., Storonianska I.Z. and other (2020) Terytorialni hromady v umovakh detsentralizatsiyi: ryzyky ta mekhanizmy rozvytku: monohrafiya [Territorial communities in conditions of decentralization: risks and mechanisms of development: monograph]. Lviv: State institution "Institute of Regional Studies named after M.I. Dolishnyi of the National Academy of Sciences of Ukraine, 531 p. (in Ukrainian)

15. Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On the redistribution of some state budget expenditures, provided for by the Ministry of Social Policy for 2021» № 779-p від 15.07.2021. Available at: <https://ips.ligazakon.net/document/KR210779> (in Ukrainian)

16. Law of Ukraine «On state guarantees of medical care for the population» № 2168-VIII від 19.10.2017 Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (in Ukrainian)

17. Yarosevych, N.B., Yakymiv, A.I., Chubka, O.M. (2021) Byudzhethne investuvannya na mistsevomu rivni [Budget investment at the local level]. *Infrastruktura rynku* [Market infrastructure]. Issue 53, pp. 153–160. DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct53-26> (in Ukrainian)

18. Rykovska, O.V. (2022) Dotatsiynist' byudzhetyv terytorialnykh hromad yak finansovyy mekhanizm inklyuzyvnoho silskoho rozvytku [Subsidy of the budgets of territorial communities as a financial mechanism of inclusive rural development]. *Ukrayinskyi sotsium* [Ukrainian society], no. 4 (83), pp. 61–75. (in Ukrainian)

19. Oksana Koltyk, Viktor Mazyarchuk, Natalia Slysh (2021). Efektyvnist vykorystannya mizhbyudzhethnykh transfertiv: osnovni porushennya [The effectiveness of the use of interbudgetary transfers: the main violations]. *Zvit shchodo osnovnykh nedolikhiv ta porushen, identyfikovanykh zovnishnim ta vnutrishnim audytamy pid chas provedennya zakhodiv kontrolyu. Prohrama «U-LEAD z Yevropoyu»* [Report on the main shortcomings and violations identified by external and internal audits during control measures. "U-LEAD with Europe" program]. 42 p. Available at: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/727/U-LEAD_budget.pdf (in Ukrainian)

20. Londar, S.L. and other (2021) Udoskonalennya finansuvannya systemy osvity Ukrayiny yak peredumova uspishnoho reformuvannya: monohrafiya [Improving the financing of the education system of Ukraine as a prerequisite for successful reform: monograph]. DNU «Institute of Educational Analytics». Kyiv 274 p. (in Ukrainian)